

SUR'DA YAŞAM

Armanc Eşin
EMO Diyarbakır Şubesi

Sur'daki yaşamı/yaşamımızı anlatmadan önce kısaca tarihçesine değinip sonra günümüze geçmekte fayda var. Diyarbakır'ın dört merkez ilçesinden biri olan Sur, Diyarbakır'ın en eski yerleşim merkezinde kurulmuş olup adını etrafını saran Diyarbakır Surları'ndan almıştır.

Sur'un geçmişi MÖ 7 bin 500'lü yıllara dayanmaktadır. Diyarbakır kenti ile Sur ilçesi geçmişin tüm birikimini günümüze kadar taşıyıp tarihi simgelemiştir. Yapılan arkeolojik kazılara göre bu bölge dünyanın en eski yerleşim alanlarıdır.

Sur 30'a yakın medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Hurriler, Mitanniler, Hititler, Asurlar, Medler, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular, Osmanlılar bu medeniyetlerin başlıcaları arasındadır.

Sur'da 147 anıtsal yapı, 448 sivil mimarlık örneği olmak üzere 595 adet tescilli yapı

bulunmaktadır.

Sur ilçesinin, nüfusunun büyük çoğunluğunu 90'lı yıllarda köy boşaltmalarıyla, köylerinden çıkan insanlar oluşturmaktadır. Ve son süreçlerde yaşanan Sur ablukası ve 'kentsel dönüşüm' ile Sur sakini ikinci kez zorunlu göçlerini yapmakla baş başa kalmıştır.

2015 yılının Ağustos ayında başlayan abluka ve kent içindeki çatışmalarla oluşan yıkım ilçede ciddi boyutlara ulaşmıştır. Hâlâ Sur ilçesinde sokağa çıkma yasakları devam etmektedir. 25 Mart 2016 tarihli Resmi Gazete'de 2016/5659 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kentsel dönüşüm marifetiyle yasal zemini hızla oluşturulmaya başlanılmıştır. Acele kamulaştırma hemen devreye girmiştir. Sur; TOKİ'ye açılmıştır denilebilir. Kentsel dönüşüm ile hem rant alanına dönüşmüş hem de Sur'un kültürel ve sosyolojik yaşamı değişmeye zorlanır

olmuştur. Sur'un yaşamını değiştirmeye yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Bölgede Sur'un sokak yapısı ve konut yerleşimlerinden bağımsız köşe başı karakol yapımına başlanmıştır.

Sur; kozmopolit yaşamın sürdüğü bir ilçedir. Sur sakinlerinin büyük çoğunluğunun kullandığı dil Kürtçedir. Kürtçenin Kurmancî ve Zazakî lehçeleri konuşulur. Ayrıca Süryanice ve Arapça da Sur'da yaşamaya devam eden diller arasındadır. Sur'un kültürel birikimi, tarihsel birikimi ve bizlere taşıdığı miras tartışılmaz bir gerçekliktir.

Geçmişten günümüze Sur'da 30'a yakın medeniyet hüküm sürdüğü için Suriçi'nde birçok uygarlığa ait cami, kilise, çarşı v.b. hala günümüze kadar ihtişamını koruyarak gelmiştir. Fakat 2015 yazından bu yana çatışma ve ranta kurban edilmekte ve hatta ne yazık ki peşkeş çekilmektedir..

Sur'daki evlerin, binaların, sokakların kendine has morfolojisi oluşmuştur. İlçe zaman içerisinde kendi sakininin ihtiyacına göre şekillenerek tarihi izlerini günümüze kadar taşımıştır. Kent yapısı ile tarihsel-mekânsal bir dönüşüm oluşturmuştur.

Sur'un demografik yapısı 90'lı yıllarda köy boşaltmaları ile ilçeye yerleşen halk ile şekillenmiştir. Bu mekânlarda yaşayan insanların sosyal ilişkileri kuvvetlidir. Kolektif yaşam güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Ve bu durum sosyo-kültürel-ekonomik oluşumda ortaklığı, birlikteliği perçinlemiştir. Akabinde güven duygusu ya da komşuluğun ciddi anlamda paylaşımsallığını geliştirmiştir. Hasret duyduğumuz komşuluk ilişkileri tam da Sur'da hayatını sürdürmeye devam etmektedir.

Sur sakinlerinin uzun yıllar bir arada yaşıyor olması, yaşamın da en yoğun en yakın en net şekilde paylaşılması sonucunu doğurmuştur. Ortak avlular, ortak ya da iç içe geçmiş bahçeler, evlerin kapılarının bir ortak alana açılması evlerin kapılarının da yaşamların da birbirine açılmasını sağlamıştır. Bu da para ekonomisine dayanmayan, karşılıklı beklenti doğurmayan yardımlaşmaları doğurmuştur. Ortak avlu sosyalleşme alanı, sohbet alanı oluşturmuştur. Kadınlar ev işlerinde birbirine yardımcı ve birbirinin çocuklarına göz kulak olmakta, birbirlerinin sahiplenmektedirler. Komşu demek, ortak avlu demek, aile demektir bir noktada. Adına ve anlamına sadece günümüzde ilkökul kitaplarında rastlayabileceğimiz 'imece'nin yaşandığı bir alışkanlık olduğu görülmektedir. İmece, Sur'da âdeta bir yaşam biçimidir. Sur'un genelini ekonomik anlamda dar gelirli aileler

oluşturmaktadır. Fakat yoksulluk onlar için problem değildir. Paylaşım ile birliktelik ile yaşanan zenginlik maddi yoksulluğu ortadan kaldırmaktadır.

Fakat bu insanlar Sur'un dışına itilirse, Sur'un dışına çıkarılırsa yalnızlık ve yoksulluk, geçim derdi, güvenli ortamda yaşama kaygısı o zaman patlayacaktır. Geçim derdi o zaman problem olacak kendisini gösterecek bu insanların elini kolunu belki de bağlayacaktır.

Sur'da herkes birbirini tanır, çocukları birbirinin ellerinde büyür, serpilir, yaşama karışır. Bu da onlar için güven demektir. İmece demektir. Yaşam demektir.

2009 sonrasında başlatılan kentsel dönüşüm projeleri, 2012 sonrası gerçekleştirilen kısmî yıkımlar ve 2015 sonrası başlatılan abluka ile Sur'dan insanlar göç etmek zorunda kalmış yaşamları tamamen değişmiş hatta altüst olmuştur. 90 sonrası yaşanan (yaşatılan) zorunlu göç ile tırnakları ile kazıyıp inşa ettikleri yaşam tekrar ikinci bir göçe mecbur bırakılmaya başlamıştır ki 90'lı yıllarda varını yoğunu bırakıp Sur'da küçük bir avlulu eve 4-5 aile yerleşip yoksulluğu, zorlukları emekleri ile bugünlerini yaşanılabilir hale getirmişlerdir. Şimdi de yaşanan bu hayatın tekrarı istenilmektedir kendilerinden. Yeniden bir inşa!

Gündelik yaşamları ve imeceye dayalı yaşam alışkanlığı yerle bir olmaktadır. Ortak avlular, birbirlerinin çocuklarına göz kulak olma artık yaşanamayacaktır.

Kentsel dönüşüm zeminini oluşturmak için Sur kendi yaşam stili ile ilgisi olmayan konular ile hedef gösterilip yeniden inşa/yeniden ihya edilip ıslah edilecek(!) denilmektedir. Aksine

Sur'un ıslah edilmeye ihtiyacı yoktur. Sur'da fuhuşun, uyuşturucu madde kullanımının, hırsızlığın, gaspın yoğun olduğu iddia edilmekte olup buna karşın 'Kentsel Dönüşüm'ün elzem olduğu söylenilmektedir. Fakat Sur sakinine temas ettiğimizde söylenenin aksi bir yaşam olduğu belirtilmektedir. Sur halkı Suriçi'nde güven içerisinde yaşadığını belirtmektedir.

Acele kamulaştırma ile yerinden, yurdundan koparılıp tek tip TOKİ konutlarına borçlandırılarak yerleştirildiği evlerde; evine, çevresine, komşusuna yabancı olduğu, kendini ait hissetmediği görülmektedir. İnsanlar mutsuzluğunu dile getirmektedir. Kadınlar, sosyal yaşam alanları tamamen ortadan kaldırılıp dört duvar arasında mutsuz ve yalnızlığı hissettiren bir yaşama mâhkum edildiklerini dile getirmektedirler. Kendini ve çocuklarını güvende hissetmediğini, çocuklarının bu yabancı ortamda ellerinden kayıp gideceğinden korktuklarını beyan etmektedirler.

Bu aileler yeni edindikleri (borçlandırılarak hatta ömür boyu borçlandırılmış olarak) evlerde güvensizlik hissine kapıldıklarından pencerelerini ve balkonlarını demir parmaklıklarla kapatma ihtiyacı duymuşlardır. Çünkü eski yaşam alanlarından uzak, yeni yaşam alanlarına yabancı ve yalnız ailelerdir. Eski komşuluk ve imece ruhunu yakalayamadıklarını, yalnızlaştıklarını dile getirmektedirler.

Sur sakininde oluşan toplumsal çöküntüyü de şöyle aktarabiliriz; abluka ve kentsel dönüşümden kaynaklı evlerinden ayrılan dar gelirli insanlar, işlerinden uzakta kalmışlardır ayrıca masraflarına yol masrafları da eklenmiştir. Kimisi akrabalarına yerleşmiştir. Kalacak yer bulamayanlar ne yazık ki parkları kendilerine

mekân eylemişlerdir. Evlerini terk ederek yeni evlere yerleşmek zorunda kalan pek çok kişi ev kiralalarını ödeyemediklerini dile getirmişlerdir. Özellikle çatışmalı bölgelerden çıkan, göç etmek zorunda kalan ailelerin en ufak bir sestan irkildikleri gözlemlenmiştir. Uzun süre silah, siren, patlama ve benzeri seslere maruz kaldıkları için kabuslar görmeler, gece uyuyamamalar sıkça dile getirilen problemlerin başında gelmektedir. Ve sürekli ölüm korkusuyla beraber yaşam ile baş etmek zorunda kalmanın kendilerini tamamen yıpratmışlığı... Ani ve zorunlu göç ile geçim problemleri kişileri çaresiz bırakmıştır. Hasta ve engelli bireyler tedavilerini aksatmak ya da bırakmak durumunda kalmıştır.

Toplumumuzda her zaman ve hâlâ dezavantajlı konumda olan kadın ve çocuklar savaş, şiddet ve göç ile daha da ezilir olmuştur. Sur ilçesindeki yasak sürecinden de en çok etkilenen çocuklar olmuştur. Çocuklarda kekemelik, konuşma yetisi

kaybı, gece yatağını ıslatma gibi durumlar görülmüştür. Fiziksel gelişimlerinde gerileme olmuştur; yürüyememe, kalem tutamama, bağımsız yemek yiyememe gibi. Akabinde iştahsızlık, kilo kaybı gibi sorunlar gözlenmiştir.

Çocukların büyük kısmında saldırgan davranış, anksiyete bozuklukları, içine kapanıklık görülmüştür. Bu süreçte Sur ilçesinde 12 yaşındaki bir kız çocuğu evinin önünde “devriye gezen panzer”den açılan ateş sonucu yaşamını yitirmiştir. Ve bu ölüme akranları da tanık olmak zorunda kalmışlardır. Haliyle bunu gören çocukların yaşadıkları bu travmayı atlatalmaları ömürlerini alacaktır, tüm yaşamlarını kapsayacaktır.

Kaynak: TMMOB Diyarbakır İl Koordinasyon Sur Raporu